

Dumitru VOINA, Antoneta NEUVIRT

DÂRSTE, VATRĂ DE CULTURĂ ROMÂNEASCĂ

DÂRSTE, LOC GEOGRAFIC ȘI ISTORIE

Un loc geografic este o porțiune de teritoriu purtătoare prin denumire de semnificație. Locul geografic posedă caracteristici proprii, izvorâte din natura elementelor și din modul lor de combinare în spațiu și timp. Este materializarea teritorială a fenomenelor geografice și istorice, simple ori complexe, este unic și irepetabil, fiind denumit de către oameni în urma percepției și analizei semnificațiilor. Astfel, a fost denumit „Dârste”, un loc aflat într-o relație directă cu semnificația sa.

Așezarea Dârste se află la poalele nordice ale Carpaților de Curbură, sub piemonturile Masivului Postăvarul, respectiv, Coasta Vătafului și Pleașa. Dârste reprezintă o poartă relativ recentă de intrare carpatică, prin Valea Timișului, spre câmpul depresionar al Brașovului.

Timișul este râul care își are izvoarele în Masivul Piatra Mare, traversează Depresiunea Brașovului, se varsă în Ghimbășel, râu tributar Oltului. Timișul este totodată râul care a determinat începuturile acestei așezări umane, generând meșteșugul de prelucrare a straielor din lână, și anume dârstăritul.

Primii locuitori din Dârste, conform documentelor păstrate, s-au așezat în secolul al XVI-lea, odată cu săparea Canalului Timiș. Acesta a fost săpat între anii 1506 și 1517 la intrarea în depresiune a râului, primind apoi și denumirea de Valea Dârstei. Canalul este o abatere de la cursul Timișului, având aproximativ 15 km. Scopul inițial era de a alimenta cu apă orașul Brașov.

Geologul Erich Jekelius prezenta canalul apreciativ: „Canalul Timiș cu apa sa care își are obârșia de din sus de Dârste, se găsește abătut din râul Timiș, îngăduind scurgerea apei pe la poalele culmilor dealurilor păduroase până la Brașov și de aici curgând mai departe până la Stupini și până la vărsarea sa în râul Ghimbășel...”.

Odată creat Canalul Timiș în anul 1517, zona a fost populată cu brașoveni care, utilizând mecanismele de dârstărit, au fost ulterior denumiți dârstari. Acestora li s-au adăugat locuitori din cele Șapte Sate: Baci, Turcheș, Cernatu, Satulung, care în prezent aparțin Municipiului Săcele. Totodată s-au stabilit lângă Canalul Timiș și locuitori din satele învecinate, Tărlungeni, Zizin și Purcăreni.

Din Tărlungeni provenea și familia de oieri Munteanu, familie din care făcea parte Gheorghe Munteanu, tatăl viitorului învățat, Gheorghe Munteanu-Murgoci.

Până a fi populat acest loc - Dârste -, înainte de anii 1500, atestările documentare confirmă că mocanii săceleni își pășteau oile pe aceste pășuni frumoase, mărginite de păduri falnice de brad, molid, fag și carpen. Pe lângă ocupațiile de bază, creșterea animalelor (oi, în special) și agricultura specifică zonei de munte, ocupația înfloritoare în Dârste a devenit dârstăritul. Această activitate de prelucrare a lânii necesita o apă curată, de munte, cum avea Canalul Timiș, numit ulterior și Valea Dârstei.

Dârste a devenit astfel o suburbie a Cetății Brașovului, alături de Brașovul-Vechi, Schei și Blumăna, adăugându-i-se mai târziu Noua.

Apa Canalului Timiș era folosită în gospodăriile dârstarilor pentru adăparea vitelor, pentru iazuri, dar mai ales ca sursă de energie pentru punerea în funcțiune a mecanismelor de dârstărit. Se găseau în vechime 13 dârste. Pe moșia cu două lacuri care a devenit, în anul 1650, proprietatea patricianului sas Klosius, acesta face și o dârstă, la care a fost adus ca piuar Bârsan Brânzariu, fiul unui boieraș din Țara Făgărașului. Astfel se fondează aici îndelunga generație a Bârsanilor, din care va face parte și distinsul profesor Andrei Bârseanu.

Dârstele ușurau munca de prelucrare a lânii și îmbunătățeau traiul acestor locuitori. Dârstarii s-au făcut cunoscuți ca buni meșteri în meseria de dârstărit. Această meserie a generat așadar toponimul acestei așezări, Dârste, devenită astăzi cartier al municipiului Brașov.

Activitatea de dârstărit s-a desfășurat manufacturier în această comunitate aproximativ 300 de ani. După anul 1886 au apărut fabricile de postav. Au fost aduse mașini din străinătate mult mai eficiente. Dârstarii au fost nevoiți să renunțe la această ocupație din cauza concurenței. Apoi, mulți dârstari s-au angajat la fabrica de bere a lui Czell.

DÂRSTE, LOC CU SEMNIFICAȚII ISTORICE

Cele mai vechi date istorice sunt de după anul 1442, când tătarii au săpat în aceste locuri de sub munte lacuri pe care le-au populat cu pește, deoarece ei nu consumau carne de porc.

Unul dintre cele mai vechi evenimente istorice de care își leagă numele Dârstele l-a constituit trecerea în mare secret a armatei voievodului muntean Radu Șerban, în ziua de 9 iunie 1611, folosind Culoarul Timișului ca să ajungă de la Predeal la Brașov pentru a-l înfrunța pe Gabriel Báthory, aflat în conflict cu judele brașovean. Frunțașii brașoveni au pus la dispoziția armatei voievodului muntean câteva care cu lănci, trei tunuri și călăuze cunoscătoare ale locurilor și potecilor ascunse. Bătălia s-a dat la moara de hârtie din Brașov, lângă șanțurile Cetății (azi, Aula Universității, fosta moară Seewald), iar rezultatul luptei a fost zdrobitor în favoarea lui Radu Șerban, Gabriel Báthory reușind cu mare greutate să scape cu viață, fugind cu mai mulți boieri.

Aflată în apropiere de Predeal, unde, înainte de Primul Război Mondial, se afla hotarul și punctul de vamă între România și Austro-Ungaria, Dârste este martora unui episod similar petrecut la 1736, când trupele austriece folosesc aceeași zonă de trecere pentru a lupta contra turcilor.

La finele anului 1848, mai multe familii de dârstari și mocani din Săcele s-au refugiat în Țara Românească. În anul 1849, familiile Meșotă și Bârsan au trecut și ele în Țara Românească, fiind găzduite la o mică mănăstire din satul Bobolia, lângă Poiana Câmpina, județul Prahova. Au revenit acasă în anul 1850.

Primul Război Mondial a avut mari implicații pentru dârstari. În vara anului 1916, Guvernul român a considerat că a sosit timpul să realizăm Marea Unire; în cadrul ședinței din 27 august 1916 a declarat război Imperiului Austro-Ungar. În seara zilei de 27 august 1916, orele 20, armata română a ocupat gara Predeal. Luptele au avut loc pe Valea Timișului, unde s-au dat bătălii scurte, dar foarte violente, consemnându-se mai multe victime. În acest context, în curtea lui Ioan Voina din Dârste, tatăl inginerului Dumitru Voina, s-a instalat de urgență spitalul militar de intervenție. În urma luptelor,

soldații unguri, aflați în retragere, au aruncat în aer podul de piatră de pe Valea Timișului și podul de cale ferată de la Dârste. Mitralierele batalionului de vânători au ripostat însă foarte energic și l-au obligat pe inamic să se retragă. În seara zilei de 29 august 1916, armata română, condusă de colonelul Mihai Darvari, comandantul Regimului 6 Infanterie „Mihai Viteazul” trece prin Dârste, prin poarta împodobită cu flori făcută de dârstari, pe care era scris: „Bine ați venit frați români!”. Au fost 40 de zile de staționare în spațiul brașovean a armatei române. Ce a urmat după retragerea acesteia a fost un adevărat măcel asupra populației pașnice. Atrocități de nedescris, din cauza cărora unele familii s-au refugiat în România.

ȘCOALA

Prima școliță din Dârste a funcționat între anii 1840 și 1860, într-o căsuță foarte modestă, apoi, între anii 1860 și 1913, într-o clădire mai mare. Pentru a se putea construi cel de-al treilea edificiu școlar, încă din anul 1910 se strâng fonduri de către comunitatea locală. Conform documentelor scoase la iveală de Dumitru Voina, se constată că, printre mulți alți localnici care au contribuit cu diferite sume de bani în coroane, a fost și Gheorghe Munteanu-Murgoci. Acesta a donat bani împreună cu alte persoane, care apar menționate în lista cu numărul zece, suma totală fiind de 203 coroane. Școala cea nouă a fost dată în folosință în anul 1913, sub dominația austro-ungară. Școala a fost închisă în anul 2009, în urma comasărilor unităților de învățământ din Dârste și Noua-Brașov. Deși era cea mai veche școală în funcțiune din orașul Brașov, clădirea fusese modernizată pentru a oferi condiții optime necesare desfășurării activităților didactice. Așadar, în prezent, școala este frumoasă, dar goală.

BISERICA DIN DÂRSTE

A fost construită în anul 1783 și pictată în 1833, ca urmare a Decretului de concivitate emis de Iosif al II-lea în anul 1781. Acesta admitea să se ridice biserici din piatră în Țara Bârsei. La puțin timp după ce dârstarii primesc rezoluția împărătească, creștinul Gheorghe Irimie din Baci, cel dintâi ctitor, cumpără terenul de 10.000 metri pătrați de la dârstarul Ioan Munteanu. Pentru ridicarea lăcașului de cult, negustorii înstăriți donează importante sume de bani. Gestul lor este urmat de Bârsănești, Staiculești, Voinești, Costești, Meșotești, Morcăsești. Biserica este în stil neobizantin, tipic bisericilor din Țara Bârsei.

PERSONALITĂȚI CARE ILUSTREAZĂ LOCALITATEA

De acest loc, Dârstele Brașovului, sunt strâns legate numele de prestigiu ale românilor: profesor doctor Ioan Meșotă, profesor doctor Andrei Bârseanu, profesor doctor Gheorghe Munteanu-Murgoci și inginer doctor Dumitru-Dorin Prunariu.

Profesorul universitar doctor **Ioan Meșotă** (1837-1878), membru corespondent al Academiei Române, este considerat unul dintre cei mai distinși dascăli ai timpului său. Născut într-o zi de sărbătoare, pe 24 iunie, de ziua de naștere a Sfântului Ioan Botezătorul, Ioan Meșotă a fost dat, la 6 ani, la modesta școliță din Dârste timp de doi ani, absolvind apoi Școala bisericii Sfânta Adormire din Turcheș-Săcele. După întoarcerea din refugiul în România a familiei sale, în anul 1850, s-a înscris la Gimnaziul romano-catolic maghiar, unde era profesor Iacob Mureșianu. La sfatul protopopului ortodox al Brașovului, Ioan Popazu, pe care l-a întâlnit la examenul de absolvire a școlii din Turcheș, Ioan Meșotă s-a înscris, la 1 noiembrie 1851, la Gimnaziul Românesc, fiind coleg cu Titu

Maiorescu. Se va întoarce la acest gimnaziu în anul 1861, ca profesor, urmând mai apoi, în anul 1870, să fie numit director. Acest liceu îi poartă cu mândrie numele, din anul 1919, fiind în prezent Colegiul Național „Dr. Ioan Meșotă”. Ioan Meșotă a absolvit Gimnaziul Superior Honterus, unde a susținut bacalaureatul în anul 1858, an în care s-a născut, tot în Dârstele Brașovului, Andrei Bârseanu. A urmat apoi doi ani de studiu filosofiei la Universitatea din Viena, apoi la Universitatea din Bonn, unde își ia doctoratul în filosofie, titlu cu care se întoarce în țară la vârsta de 24 de ani. La 15 septembrie 1877 este ales membru corespondent al Academiei Române, propunerea venind din partea lui Titu Maiorescu și a președintelui Ion Ghica.

Profesorul doctor **Andrei Bârseanu** (1858-1923) a cules folclor și a dus o muncă didactică deosebită la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, fiind totodată unul dintre marii luptători pentru realizarea României Mari. Este autorul versurilor imnului lui Ciprian Porumbescu *Pe-al nostru steag e scris Unire* și al monumentalei monografii dedicate învățământului brașovean. S-a născut în Dârste la 17 octombrie 1858, fiind fiul preotului Toma Bârsan III. Profesorul doctor Ioan Meșotă i-a fost unchi din partea mamei. Andrei Bârseanu a fost elevul Școlii Gimnaziale din Brașov, în prezent Colegiul Național „Andrei Șaguna”. Între anii 1878 și 1881, el a urmat studiile universităților din Viena și München, obținând licențe în litere și filosofie. Întors în țară, a fost directorul Liceului Comercial de băieți din Brașov și președintele Asociației ASTRA. Astăzi, Liceul Economic din Brașov îi poartă cu cinste numele.

Profesorul universitar doctor **Gheorghe Munteanu-Murgoci** (1872-1925), renumitul geolog al țării noastre, este fiul unui oier provenit din Târlungeni-Brașov și căsătorit în Dârste. Gheorghe Munteanu-Murgoci s-a născut la data de 20 iulie 1872, la Măcin, în Dobrogea, pământ de aur brăzdat de soare, cu holde cât vezi cu ochii. Nașterea a fost înregistrată la Brăila. Preocupat de originile familiei sale, geologul s-a interesat de rudele lui și de casa părintească din Dârste, din Calea București, nr. 282. Din nefericire, se stinge prematur din viață, la vârsta de 53 de ani, la 5 martie 1925, fiind înmormântat la București, în cimitirul Sfânta Vineri.

Casa bătrânească din Dârste a fost vizitată, în mai 1965, de doamna Helen B. Harklets, fiica lui Gh. Munteanu-Murgoci și a lui Agnes Kelly-Murgoci, venită la manifestările de cinstire a savantului, la 40 de ani de la săvârșirea sa din viață. A stat de vorbă cu doamna inginer Maria Milu, născută Neacșu, nepoata Lelei Chivuța lui Anghel, care a fost verișoară cu geologul Gheorghe Munteanu-Murgoci. S-au făcut poze, s-au cules date despre casa în care locuiește în prezent doamna inginer Maria Milu. Au fost observate, în camera din față, incrustate pe o grindă, o cruce și 1826, ce reprezintă anul de când datează casa. Aceasta respectă arhitectura specifică acelor vremuri întâlnită în Țara Bârsei, fiind casă trainică, de tip vagon, întreținută corespunzător în continuare.

În anul 1988, casa a mai fost vizitată de cele două nepoate englezoaice ale fiicei lui Gheorghe Munteanu-Murgoci.

Anticipând cele ce vor fi relatate în continuare în cadrul sesiunii omagiale despre marele învățat cu obârșii brașovene, credem că autoritățile județene și municipale vor găsi suficiente temeuri de a înscrie numele lui Gheorghe Munteanu-Murgoci în nomenclatura citadină.

Dârste se mândrește a număra între fiii săi pe inginer doctor **Dumitru-Dorin Prunariu**. S-a născut în Dârstele Brașovului la 27 septembrie 1952, împlinind de curând vârsta jubiliară de 60 de ani. Este primul cosmonaut român care a efectuat un zbor cosmic cu caracter științific, la bordul navei „Soyuz 40” și al laboratorului spațial „Saliut 6”. A purtat cu cinste tricolorul românesc în cosmos între 14 și 22 mai 1981. Dumitru-Dorin Prunariu a luat parte la înființarea Agenției Spațiale Române, fiind un timp președintele acesteia. Este reprezentant permanent al Asociației Exploratorilor Spațiului Cosmic din anul 1993 la sesiunile O.N.U. În anul 2000 a fost înaintat la gradul de general de flotilă aeriană, acum în rezervă, iar în decembrie 2011 a devenit membru de onoare al Academiei Române.